

Гимназија „Вук Караџић“

СЕМИНАРСКИ РАД

из примене рачунара

Тема: *Србија у Првом светском рату*

Наставник:

Гордана Антић

Ученици:

Милан Дивац

Илија Вучић

I₁

У Трстенику, децембар 2022. године

Садржај

1. Увод	3
2. Почетак рата	4
2.1. Повод – Сарајевски атентат	4
2.2. Јулски ултиматум	5
3. 1914. година	5
3.1. Церска битка	5
3.2. Колубарска битка	6
4. 1915. година.....	7
4.1. Епидемија тифуса.....	7
4.2. Напад Централних сила – Макензенова офанзива	8
4.3. Повлачење преко Албаније.....	8
5. 1916. година.....	9
5.1. У туђини - острва Крф и Видо.....	9
5.2. Пребацивање на Солунски фронт – битка на Кајмакчалану.....	10
6. 1917. година.....	11
6.1 Крфска декларација.....	11
7. 1918. година - пробој Солунског фронта и повратак у отаџбину.....	12
7.2. Крај рата и стварање Краљевине СХС	13
8. Закључак	14
9. Литература.....	15

1. Увод

Први светски рат или Велики рат је назив за први и највећи глобални војни сукоб два савеза држава у дотадашњој историји човечанства. Рат се водио између држава чланица **савеза Антанте** (Велика Британија, Француска и Русија) и њихових савезника (Италија, САД, Јапан, Србија, Црна Гора, Румунија, Грчка и др.), с једне, и чланица **Централних сила** (**Немачка и Аустро-Угарска**) и њихових савезника (**Османско Царство, Бугарска**), с друге стране. Трајао је од 28. јула 1914. до 11. новембра 1918. године. Рат се водио на територији 14 држава у Европи, Азији и Африци, на морима и океанима. Процењује се да је у рату учествовало око 70 милиона мобилисаних људи, од којих је **око 10 милиона погинуло, а око 21 мил. било рањено.**

КЉУЧНИ ДОГАЂАЈИ У СРБИЈИ (САЖЕТО)	
1914.	
јун	Атентат у Сарајеву на престолонаследника Франца Фердинада
јул	Аустроугарска објављује рат Србији.
август	Церска битка - Србија побеђује Аустроугарску војску у бици на Церу. За победу генерал Степан Степановић унапређен у чин војводе.
септембар	Битка на Мачковом камену. После обостраних јуриша српске трупе заузеле су тај важан положај. У борбама више од 5.700 српских војника и официра је погинуло или рањено.
децембар	Колубарска битка - велика контраофанзива српске војске и велика победа. Аустроугарска војска је 15. децембра протерана из Србије.
1915.	
октобар	Велика офанзива Немачке, Аустроугарске и Бугарске против Србије
новембар-децембар	Повлачење српске војске и избеглица преко Албаније на обале Јадранског мора. Почетак пребацивања српских војника и цивила из албанских лука на Крф, Бизерту, Корзику.
1916.	
март-април	Опорављена српска војска се са Крфа пребацује на Солунски фронт
септембар	Српска победа на Кајмакчалану
1917.	
фебруар-март	Топлички устанак
април	Суђење групи српских официра на челу са Драгутином Димитријевићем Аписом (Солунски процес), оптуженим за припрему атентата на регента Александра.
1918.	
септембар	Пробој Солунског фронта
новембар	Ослобођен Београд
децембар	Проглашење Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца

Табела 1. Сажетак догађаја у Србији у периоду 1914-1918.

2. Почетак рата

Аустроугарска је објавила рат Србији **28. јула 1914.** на шта је Русија реаговала објавивши делимичну мобилизацију снага на граници са Аустријом. Руски генералштаб је 31. јула обавестио цара да је делимична мобилизација логистички неизводива због чега је наређена општа мобилизација. Шлифенов план, који је предвиђао брзи напад на Француску није остављао могућност за мобилизацију руских снага без напада на Немачку или Аустрију. Због тога је Немачка 1. августа објавила рат Русији, а Француској два дана касније. Током напада на Француску, немачке снаге које су наступале ка Паризу, ушле су у Белгију и нарушиле њену неутралност због чега је Британска империја ушла у рат. Са уласком Британске империје у рат, пет од шест европских сила нашло се у највећем континенталном сукобу у Европи још од Наполеонових ратова.

2.1. Повод – Сарајевски атентат

На Видовдан **28. јуна 1914.** године у Сарајеву је убијен аустроугарски надвојвода **Франц Фердинанд**. Најпре је на престолонаследника омладинац Недељко Чабриновић бацио бомбу, али се она одбила и експлодирала иза аутомобила. Непун сат касније након првог покушаја атентата и после званичне посете општини, на Франца Фердинанда је гимназијалац **Гаврило Принцип** испалио два хица из револвера и усмртио њега и његову супругу Софију војвоткињу Хоенберг. Оба атентатора су одмах била ухваћена.

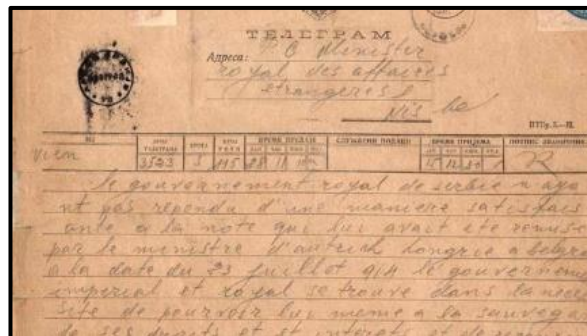
Слика 2.1.1. Франц Фердинанд

Слика 2.1.2. Гаврило Принцип

2.2. Јулски ултиматум

Влада Аустроугарске искористила је убиство надвојводе Франца Фердинанда као повод за решавање српског питања у чему је имала подршку Немачке. Србији је 23. јула 1914. **упућен ултиматум** који је садржао десет захтева, од којих су неки били неприхватљиви за суверену државу. Ослањајући се на подршку Русије, Србија је одбила захтев под бројем шест (иако је првобитним нацртом одговора на ултиматум овај захтев био прихваћен) и објавила је општу мобилизацију. Као одговор на то Аустроугарска је објавила рат Србији.

Слика 2.2.1. Јулски ултиматум

“... 6. да поведе истрагу против оних саучесника у завери од 15. јуна, који се налазе на српској територији; у истрази која се на то буде односила учествоваће органи које ће ц. и кр. влада за то делегирати...” – одломак из Јулског ултиматума, тачка шеста

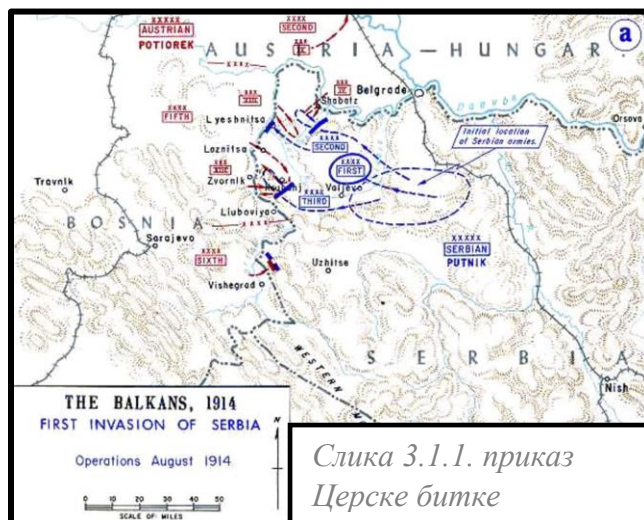

3. 1914. година

Ова година је била веома успешна по српску државу и војску. Остварили смо прву победу Антанте у овом рату у бици на Церу. Иако је Аустроугарска притисла Србију и заузела њен северни део, Србија ју је поново надмашила и истерала је са својих простора.

3.1. Церска битка

Церска битка била је војни сукоб вођен између Аустроугарске и Србије августа 1914. око планине Цер и неколико села у њеној непосредној околини, као и Шапца, током ране фазе Српске кампање у Првом светском рату. Битка је била део прве аустроугарске офанзиве на Србију и избила је у ноћи 15. августа када су делови српске Комбиноване дивизије I позива наишли на аустроугарске извиднице улогорене на падинама Церске планине у близини села Текериш. Борбе које су уследиле прерасле су у битку за контролу неколико градића и села у околини планине, као и за контролу

Слика 3.1.1. приказ Церске битке

Шапца. Морал аустроугарских трупа је 19. августа опао и хиљаде војника су се повукли у Аустроугарску, а многи су се подавили у Дрини бежећи у паници. Срби су 24. августа опет ушли у Шабац, чиме се битка званично завршила. Битка је била *битка у сусрету*, маневарског типа, што значи да у току битке нису коришћени ровови, будући да су они у овом рату коришћени први пут крајем 1914. после битке на Марни. Српску војску је предводио, тада генерал **Степа Степановић**, коме је након победе додељен чин војводе. Аустроугарску војску је предводио **Оскар Поћорек**. У току десетодневне битке српски губици су износили 3.000 мртвих и 15.000 рањених. Аустроугарски губици су били знатно већи. Било је 8.000 мртвих војника, 30.000 рањених и 4.500 заробљених.

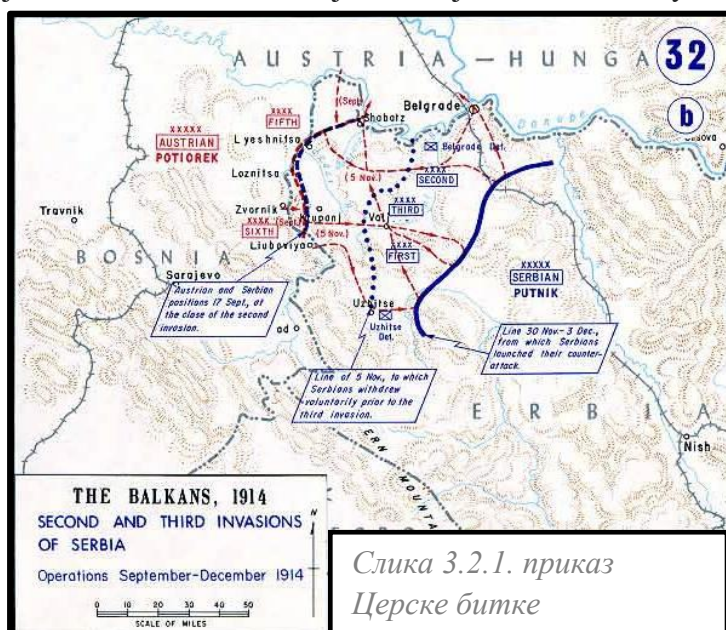

Слика 3.1.2. војвода Степа Степановић

3.2. Колубарска битка

Колубарска битка је најзначајнија битка између војске Краљевине Србије и Аустроугарске у Првом светском рату. Вођена је у новембру и децембру 1914. године на фронту од преко 200 km на простору долине реке Колубаре, обронцима планине Суворор и обронцима планине Маљен, тако да је терен Колубарске битке био превасходно брдовит. Окончана је успешном противофанзивом коју су извеле снаге Прве армије под командом генерала **Живојина Мишића**, против бројније и боље опремљене аустроугарске војске, у тренутку када је цео свет очекивао вести о капитулацији Краљевине Србије. Након битке је Живојин Мишић уздигнут на *чин војводе*. Битка је у својим фазама била рововског типа. После победе српске војске у Колубарској бици на српском фронту до почетка јесени 1915. завладало је затишје. По окончању битке долази до спорадичне епидемије

тифуса која ће добити велике размере почетком 1915.

Слика 3.2.1. приказ Церске битке

Слика 3.2.2. војвода Живојин Мишић

4. 1915. ГОДИНА

Иако је прву ратну годину завршила као **победник** Србија је била **исцрпљена** због огромних људских губитака и због разарања њених најплоднијих области. Осећао се недостатак и људске и сточне хране. Све се морало набављати из иностранства па су чак сено и слама увозени из Русије. Савезничка помоћ била је недовољна.

Према меморандуму Делегације Краљевине СХС на мировној конференцији у Паризу, Србија је од 1. јула 1914. до октобра 1915. **мобилисала** 707.343 човека односно 24% укупног становништва (40% укупног броја мушког становништва) далеко више него било која зараћена земља. Иако је извесна помоћ стигла из Русије, Француске и Енглеске, она није била довољна. Проблема је било још више јер је и српски комшија, **Бугарска**, ушла у рат. Централне силе су се нашле у бољој позицији да испуне бугарске захтеве, па су је приволеле да им се придружи 1915.

Слика 4.1. Насловна страна француских дневних новина, након уласка Бугарске у рат

4.1. Епидемија тифуса

Тешкоће су биле вишеструко увећане *појавом заразних болести*. Нарочито су катастрофалне биле размере **епидемије пегавог тифуса**. Пренеле су је аустроугарске трупе из Босне. Приликом премештања ратних заробљеника из Ваљева у Ниш епидемија се проширила по целој земљи. Епидемија је сузбијена тек у пролеће 1915. године нешто због побољшања времена а највише због помоћи мисија из савезничких и неутралних земаља. Епидемија је покосила 35.000 војника и преко 100.000 цивила; умрла су и 132 лекара од укупно 534. Иако се снабдевање побољшало с пролећем, српска војска није имала одакле да попуни своје редове. Мобилисано је буквално све што је могло пушку носити.

Слика 4.1.1. Приказ табле на вратима у доба тифуса

4.2. Напад Централних сила – Макензенова офанзива

Октобра 1915. године вишеструко надмоћне аустроугарске, немачке и бугарске снаге (око 800.000 војника), под командом немачког фелдмаршала **Аугуста фон Макензена**, напале су Србију с три стране и принудиле њену војску (око 300.000 војника) на повлачење према јадранском приморју на линији Драч-Скадар.

Макензен је својим трупама, док их је спремао за напад на Србију, рекао следеће, : ...,*„Ви полазите на српски фронт и на Србију, а Срби су народ који воли слободу и који се бори и жртвује до последњег. Пазите да вам овај мали непријатељ не помрачи славу и не компромитује досадашње успехе сјајне немачке армије“*.

На Београд је испалено 30.000 граната међу њима и оне калибра 420 mm. Мада је брзо постало јасно да се не може одбранити главни град, који у стратегији врховне команде није имао значајније место, такође је постало јасно да ће ова операција стајати нападаче изузетно много жртава. Српске снаге су се стално окупљале и покушавале јуришима да одбаце непријатеља.

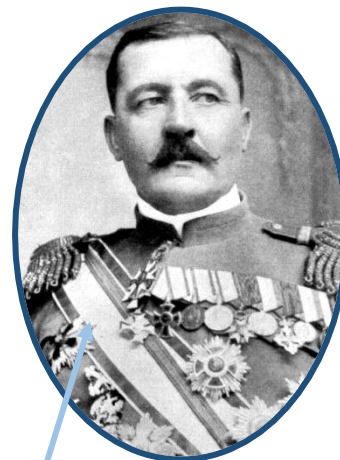

Мајор Драгутин Гавриловић издао је тада заповест: *"Тачно у три часа, непријатељ има да буде разбијен нашим силним јуришем, разнет нашим бомбама и бајонетима. Образ Београда има да буде светао! Војници, јунаци... Врховна команда избрисала је наш пук из свог бројног стања. Наш пук жртвован је за част Београда и отаџбине... Ви немате да се бринете за своје животе, јер они више не постоје... Зато напред у славу! Живео Београд!"* .

4.3. Повлачење преко Албаније

Влада и Врховна команда одлучиле су да се **војска повуче на обалу Албаније** и одатле евакуише и с тим у вези су обавестиле савезнике да благовремено упуте храну и опрему. Правац повлачења водио их је преко албанских и црногорских планина, у којима су десетине хиљада њих нашле смрт. Србија је била окупирана а њено становништво подвргнуто репресији и економском искоришћавању. Србија није капитулирала. У избеглиштву су били краљ Петар, регент Александар, влада, Народна скупштина и војска.

У тешким тренуцима српског повлачења, црногорска војска остала је усамљена на фронту према аустроугарској армији. На Божић 1916. у **Мојковачкој бици**, црногорска војска под командом **сердара¹ Јанка Вукотића**

¹ У овој ситуацији означава *војни чин* - обично представља врховног команданта или највишег официра у војсци, што одговара данашњим армијским генералима

привремено је зауставила напредовање вишеструко бројнијих аустроугарских трупа. Продор с друге стране, из правца Боке которске, Црногорци нису могли зауставити и аустроугарска војска је заузела престоницу Цетиње, па је 16. јануара влада Црне Горе прихватила капитулацију. Краљ Никола Петровић је потом у тајности напустио земљу.

Извлачење кроз Албанију остало је у српској традицији запамћено као **Голгота Србије** (тј. **Албанска Голгота**). Влада је стигла у Скадар 28. новембра а Врховна команда 6. децембра. Са војском је преко Албаније кренуо и један број цивила, већина политичких првака и професора универзитета. Био је то још један знак патриотизма. Постојале су три линије повлачења. Дуж њих остало је десетине хиљада мртвих од глади, изнемоглости и арнаутских куршума.

Слика 4.3.1. „Прелаз преко Албаније“, уље на платну

5. 1916. година

Срби су се нашли у туђини, оташавши од своје домовине. Уточиште су нашли на острвима Видо и Крф. Њихова имена су остала упамћена мало другачије у историји. Тамо су скупљали снагу за нови напад и повратак у домовину.

5.1. У туђини - острва Крф и Видо

Прво искрцавање на **Крфу**, које су Срби прозвали „*Острво спаса*“, било је у пристаништу у Гувији (Говино), шест километара северно од града Крфа. До априла се на Крфу прикупило **151.828 војника и цивила**. Материјалне трошкове опремања и издржавања српске војске преузеле су Француска и Велика Британија.

Слика 5.1.1. Срби на Васкрс 1916. године, острво Крф

Први дани на Крфу били су тешки за српску војску. Савезници нису имали довољно времена припремити се за адекватан прихват тако великог броја људи. Није било довољно хране, одеће, огрева и шаторске опреме, па су војници, измучени од напорног марша, масовно умирали. Ни временске прилике нису биле наклоњене српским војницима јер је

киша непрекидно падала данима. Преморена и измучена војска је под ведрим небом, без шатора и заклона седам дана тешко подносила ледену кишу.

На острву **Видо** су искрцавани најтежи рањеници и болесници и то су углавном били најмлађи које је повлачење највише погодило. Од 23. јануара до 23. марта 1916. године умрло је 4.847 људи. Мало острво Видо код Крфа, који је било организиран као болница, претворен је у „**Острво смрти**“, а море око њега у „плаву гробницу“². Без могућности сахране, око 5.400 умрлих је спуштено у море.

Слика 5.2.1. Српски војник након Албанске голгоме

5.2. Пребацивање на Солунски фронт – битка на Кајмакчалану

Српска војска је наоружана новим, француским оружјем. Обновљена је њена стара организација у три армије. На чело генералштаба, уместо болесног војводе Путника, постављен је **Петар Бојовић**. Око 150.000 српских војника припремало се за повратак у борбу. Седиште српске владе било је на Крфу, где је у лето 1916. радновила и Народна скупштина (будући да се с војском повукло $\frac{3}{4}$ народних посланика).

Пребацивање мањих јединица почело је већ у марту 1916. док је највећи део почео да се пребацује средином априла. Транспорт је изведен у француској организацији и претежно њеним бродовима. У јесен 1916 су се водиле жестоке борбе и уз велике губитке. *Дринска дивизија* водила је крваве борбе око **Кајмакчалана**³ који је запосела 30. октобра чиме је српска војска закорачила на територију своје државе. У луку Црне реке 1. армија остварила је значајну победу па су се Бугари повукли 40 km што је за последицу имало ослобођење Битоља. У овим борбама Срби су имали 28.000 војника избачених из строја а Бугари и Немци 75.000. Након ових борби фронт се стабилизовао а затишје је потрајало све до 1918. године.

² Из пијетета према умрлим српским војницима, грчки рибари сљедећих 50 година нису изловљавали рибу у том подручју.

³ О овој бици, швајцарски форензичар и криминолог, Арчибалд Рајс рекао је: “Нога српског војника ступила је поново на земљиште његове отаџбине.”.

6. 1917. ГОДИНА

У домовини, Срби су били **угњетавани** од стране окупатора. Посебно тешка ситуација била је у бугарској окупационој зони, где је поред економске експлоатације спровођена и отворена бугаризација српског становништва. Када су бугарске власти најавиле мобилизацију српског мушког становништва од 18 до 40 година у бугарску војску, незадовољство је кулминирало. Фебруара 1917. избио је оружани устанак против бугарских власти - **Топлички устанак**. Становништво које је бежало од бугарске мобилизације

склањало се у шуме, где је ступало у четничке (комитске) одреде. Убрзо је број устаника нарастао на око 10.000. На челу устанка били су **Коста Војиновић** и **Коста Миловановић-Пећанац**. Ослобођени су Куршумлија, Лебане, Прокупље и Блаце. Међутим, слабо наоружани и малобројни устаници нису били способни за дужу борбу. У гушењу устанка учествовало је око 30.000 бугарских, немачких и аустроугарских војника. Устанак је сломљен до краја марта 1917. Казнене експедиције су убиле **око 20.000 српских цивила**.

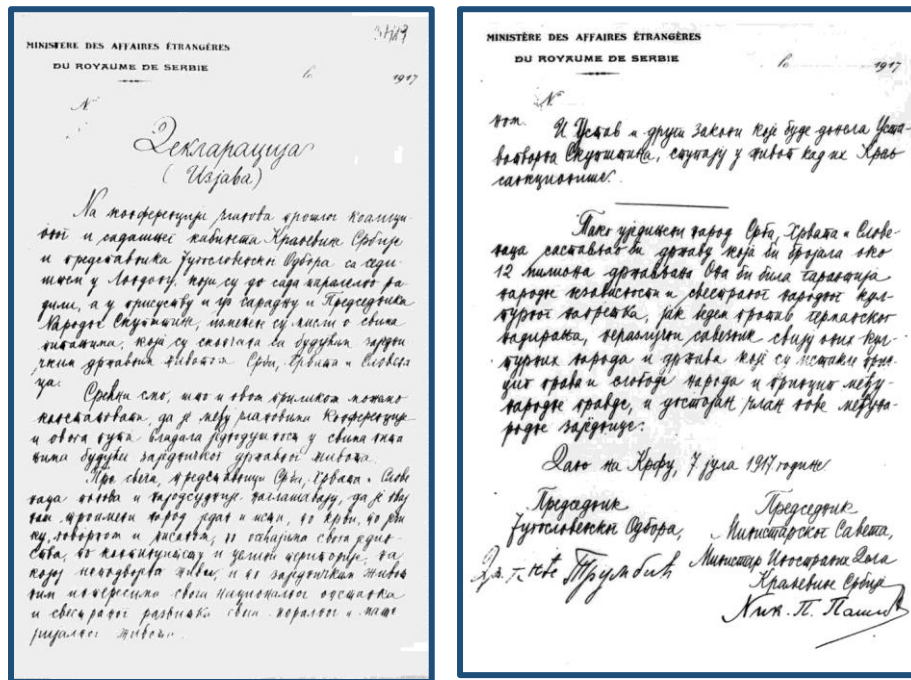
6.1 Крфска декларација

Слика 6.1. Предводници Топличког устанка - Коста Војиновић и Коста Миловановић-Пећанац

Крфска декларација је документ који су донијели председник Министарског савјета Краљевине Србије **Никола Пашић** и председник Југословенског одбора **Анте Трумбић**, закључен у Крфу на истоименом острву у Краљевини Грчкој 20. јула 1917. године. Сврха документа је била успостављање начина уједињења будуће заједничке државе Јужних Словена који су живјели на простору Краљевине Србије, Краљевине Црне Горе и Аустроугарске монархије, последице Првог свјетског рата.

У Декларацији се наводи да су:

1. Срби, Хрвати и Словенци један „троимени” народ
2. да ће Карађорђевићи владати у новој јединственој држави организованој као парламентарна, уставна монархија
3. да ће нова влада поштовати равноправност „вјероисповијести и писма”, права гласа итд.

Слика 6.1.1. Крфска декларација

7. 1918. година - пробој Солунског фронта и повратак у отаџбину

Године 1918, након почетних успеха Савезника на Западном фронту, 15. Септембра Савезници су са Српском војском отпочели пробој. У бици на Добром Пољу за само један дан и 700 погинулих српска војска успели су да пробију бугарску одбрану и наставили да ослобађају територију Македоније. **Бугарска** је 29. септембра у 23.00 часа потписала конвенцију примирја.

Јединице Дунавске дивизије ушле су у Врање 5. октобра, у Владичин Хан 5. октобра, 6. октобра у Грделицу, 7.

октобра у Лесковац, 8. октобра у Брестовац и Житни Поток. Немачке трупе из Румуније стигле су код Ниша да поставе одбрану али су српске трупе током 10. и 11. октобра успеле да пробију немачку одбрану и уђу 12. октобра у Ниш. Трупе Петра Бојовића напредују брзо и ослободили су **Београд**, а онда су српске трупе прешле Саву, Дунав и Дрину и почеле ослобађање до тада територија Аустроугарске.

Аустроугарска је капитулирала 3. новембра 1918. Капитулацијом **Немачке** 11. новембра 1918. Први светски рат је завршен. **Србија** је била међу земљама победницама.

Признавањем пораза и потписивањем мира од стране Немачке завршен је Први светски рат. На мировној конференцији у Версају закључени су уговори са пораженим земљама, Немачка је означена за главног кривца за изазивање рата, признате су нове државе, исцртане нове границе и основано Друштво народа (Версајски систем). Први светски рат срушио је четири велика царства – **Немачко**, **Аустроугарско**, **Руско** и **Турско**. Све ове државе постале су републике.

7.2. Крај рата и стварање Краљевине СХС

Настанак Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца говори о догађајима током јесени 1918. године који су довели до стварања Југославије. По завршетку Првог светског рата створили су се услови за стварање државе која би окупила Јужне Словене који су живели на подручју Србије, Црне Горе и словенских делова Аустроугарске.

Југославенски одбор је био одбор јужнословенских политичара, који је представљао јужнословенске земље које су се одвојиле од Аустроугарске монархије. Основан је у 30. април 1915. године у Паризу од аустроугарских емиграната, а седиште му је било у Лондону. 20. јула 1917. склопио је на Крфску декларацију с владом Краљевине Србије.

Крфска декларација први је заједнички политички акт србијанске владе и Југославенског одбора, у којем се први пута наводи утемељење једне нове заједничке државе након Првог свјетског рата.

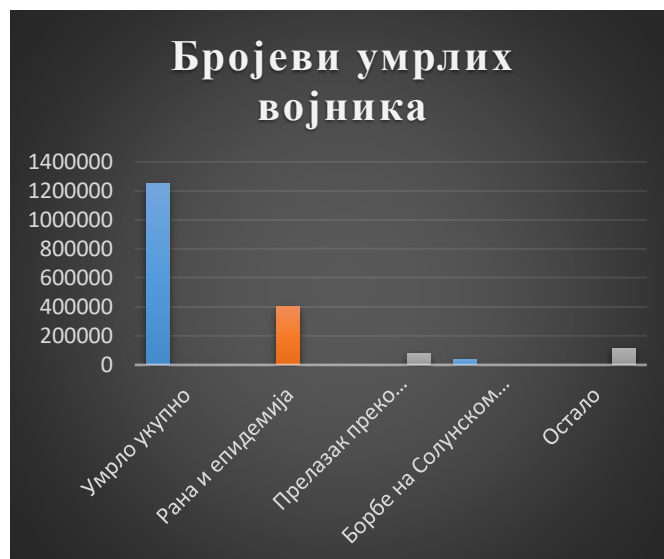
8. Закључак

Први светски рат

је један о највећих ратних сукоба у људској историји, до 1939. и највећи. Ниједан рат пре тога није тако драматично променио мапу Европе. Много људи је изгубило животе, посебно на Антантиниој страни.

Србија је, према подацима **Конференције мира у Паризу 1919.**, изгубила 1.247.435 људи, односно 28% од целокупног броја становника које је имала по попису из 1914. год. Од овог броја погинуло је или умрло од рана и епидемије 402.435 војника. Приликом преласка преко Албаније умрло је 77.455 војника, у борбама на Солунском фронту 1916-18. године 36.477, побијено или умрло у заробљеништву 81.214, а 34.781 војника умрло од рана или болести на територији Србије 1915. године.

Што се тиче *цивилног становништва*, губици су износили 845.000. Од 200.000 грађана који су пошли за војском преко Албаније погинуло је или умрло преко 140.000 људи. Епидемија пегавог тифуса 1914/15 однела је 360.000 људи.

Рат је имао и дубоке *економске последице*. Као додаток на то, велика епидемија грипа, које почела у последњим месецима рата, је убила на милионе људи у Европи и проширила се широм света. Након овог рата, свет није био исти.

9. Литература

https://sr.m.wikipedia.org/sr-ec/Србија_у_Првом_светском_рату

„PRVI SVETSKI RAT“ – <https://www.seminarski-diplomski.co.rs/ISTORIJA/Prvi-svetski-rat.html>

„СРБИЈА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ 1914–1918. ГОДИНЕ“ -
<https://ucionicaistorije.files.wordpress.com/2015/05/d0bfd180d0b2d0b8-d181d0b2d0b5d182d181d0bad0b8-d180d0b0d182.pdf>

https://sr.wikipedia.org/wiki/Централне_силе

https://hr.wikipedia.org/wiki/Povla%C4%8Denje_srpske_vojske_na_Krf

https://sr.m.wikipedia.org/sr-ec/Крфска_декларација

https://sr.m.wikipedia.org/sr-ec/Албанска_голгота

https://sr.m.wikipedia.org/sr/%D0%9F%D1%80%D0%B2%D0%B8_%D1%81%D0%B2%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8_%D1%80%D0%B0%D1%82